

*İzmir'de Engelli Bireylere Yönelik
Hizmetlerin Analizi*

2017

TÜİK 2002 verilerine göre Türkiye nüfusunun %12.29'unu oluşturan engelli vatandaşların her gün karşılaştıkları birçok sorun bulunmaktadır. Bunlar engelsiz bireylerin günlük yaşantıları içerisinde belki de farkına bile varmadıkları ulaşım, eğitim, istihdam, fiziksel çevre, konut ve toplumla bir arada yaşama gibi alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de 1990'lı yılların sonlarından itibaren engelli bireylerin sorunları daha önceki yıllara göre daha fazla ele alınmaya başlanmış ve kurumsallaşma çalışmaları da hız kazanmıştır. 1997 yılında Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuş, 2005 yılında Özürlüler Kanunu kabul edilmiş ve böylece engelli hakları ve sorunları kamusal alanda konuşulmaya başlanmıştır. 2009 yılında Türkiye BM Engelli Hakları Sözleşmesi'ne taraf olduktan sonra ise bu konu üzerinde çalışmalar hızlandırılmıştır. 2013 yılında ise özürlü ve özürlülük kavramları engelli ve engellilik şeklinde değiştirilmiş, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyler, engelli olarak tanımlanmıştır.

Aslında engelli bireylerin hakları ile ilgili temel çıkış noktası 1982 Anayasasının X. Bölümü olan kanun önünde eşitlik ilkesidir. Bu bölümde 2010 yılında yapılan değişiklik ile "Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz" ifadesi eklenmiştir. 2004 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklik ile de engellilere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Yapılan hukuki değişiklikler, atılan idari adımlar ile engelli bireylerin sosyal devletten yararlanabilmesi, haklarına ulaşımının kolaylaştırılması için bazı yenilikler hayatımıza girmiştir. Bunlardan bazıları engelli kimlik kartı, kamusal web sayfalarının engelliler tarafından erişebilir hale getirilmesi, sağlık hizmetleri çerçevesinde çocukların gelişimlerinin izlenmesi, erken teşhis ve engelliliğin

önlenmesine yönelik çalışmalar, sosyal yardım engelli aylığı, evde bakım ücreti gibi finansal katkılar, engellilere yönelik erken eğitim dahil eğitim hizmetleri, mesleki rehabilitasyon ve istihdam alanında hukuki değişiklikler (İş Kanunu'na göre 50 ve daha fazla işçi çalıştıran özel sektör kuruluşları yüzde 3, kamu kuruluşları yüzde 4 oranında engelli istihdam etmek zorunluluğu) gibi değişikliklerdir.

Hem ulusal hem de uluslararası alanlarda atılan hukuki ve idari adımlara rağmen engelli bireylerin sorunları devam etmekte ve toplumla bütünleşmelerinin önündeki engeller maalesef kaldırılamamıştır. Yoksulluk, ki bu sorun istihdam ile çok ilintilidir, eğitim alanında dışlanmışlık, ulaşım, fiziksel çevre ve konutlarla ilgili engellemeler, engelli bireylerin aile ve özel hayatlarında karşılaştıkları sorunlar devam etmektedir.

Engelli bireylerin sorunlarının çözümünde merkezi yönetimlerin yanı sıra yerel yönetimlere de önemli görevler düştüğü bilinmektedir. Belediyelerin en başta gelen sorumluluklarından birisi kentsel mekanların engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesidir. Bu konu aynı zamanda engelli bireylerin toplumun diğer bireyleriyle bütünleşmesi açısından da önem arz etmektedir. Yerel yönetimler engelli bireylerin sorunlarını ilk ağızdan iletebilecekleri yerler olarak da hem demokratik hem sosyal haklarını arayabilecekleri yerlerdir. Sosyal politikaların engelli bireylere ulaştırılması, eşitlik temelinde hizmet çalışmalarının yapılabilmesi, il ve ilçe düzeyinde sorunlarla yakından ilgilenilmesi ve çözümler bulunması bakımından yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Aynı zamanda bu konuda farkındalık yaratılması için de yerel yönetimler halka yakınlığı açısından da avantajlara sahiptir.

Dünya Engelliler Vakfı'nın engellilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların giderilmesi için yapılması gerekenleri anlattığı Engelsiz Şehir Tasarım Raporu'nda engelli bireylerin yaşamlarının kolaylaştırılması için atılması gerekli adımlar detaylı bir biçimde anlatılmaktadır. Bu çerçevede yollar, kaldırımlar, kamu binaları, parklar ve bahçeler, okullar, içinde yaşanan konutlar, bozuk yüzeyli yollar, güvenlik tedbirleri alınmayan alt yapı çalışmaları, çok yüksek kaldırımlar, engellilerin kullanımına uygun olmayan telefon ve telefon kabinleri,

gerekli düzenlemeler sesli ve görsel uyarıcılar olmadığı için engellilere hizmet edemeyen ulaşım sistem ve araçları, kent ulaşımı ve yaşamında yoğun olarak karşılaşılan engellerdir. Trafiğin hızlandırılması için yapılan çalışmalarda engelli bireylerin kullanımına uygun olarak yapılmayan alt ve üst geçitler, engelli bireylerin park yeri sorunları, kaldırım genişlikleri, otobüs duraklarının duyma ve görme engelli bireylere uygun sistemlerle donatılmamış olması, yasal düzenlemelerin olmasına rağmen uyulmaması gibi sorunlar yaşanmaya devam etmektedir.

Bu sorunlara çözüm olması açısından bu raporun ön plana çıkardığı temel kurallar;

- Planlamanın engelli bireylerin hareketlerini kısıtlamayacak şekilde yapılması
- Özel ve kamu alanlarında engelli bireyler için uygun yaşam alanları olması,
- Engelli bireyin bir yerden bir yere yardım almadan gidebileceği ulaşım ağlarının oluşturulması
- Yapı içlerinin de engelli bireylerin kullanımına uygun olarak yapılması
- Bilinçlenmenin sağlanması,
- Yasalara uymayanların cezalandırılmasıdır.

İzmir

İzmir özelinde hem büyükşehir hem de ilçe belediyeleri engelli bireyler için çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmaların bazıları şunlardır:

İzmir Büyükşehir Belediyesi

Kişisel eğitim çerçevesinde öz bakım, motor, dil, sosyal ve bilişsel gelişim gibi bireysel ve grup eğitimleri verilmesi, Okul öncesi dönemde olan zihinsel, bedensel engelli, öğrenme güçlüğü olan bireylere kavram eğitimi, öz bakım becerileri, motor becerileri, dil, sosyal ve bilişsel gelişim alanlarına yönelik eğitimler, ere okuma-yazma, okuduğunu anlama, dinlediğini anlama, problem çözme becerilerini geliştirme eğitimleri verilmektedir. Bunların yanında resim ve el sanatları branşlarında bireysel ve grup olarak eğitimler, müzik eğitimi çerçevesinde korolarda müzik çalışmalarının yürütülmesi, psikomotor ve bedensel gelişimleri

için boccia, masa tenisi, aikido ve modern dans, futbol, basketbol gibi branşlarda kurslar düzenlenmektedir.

Kültürel ve sosyal etkinlikler çerçevesinde ise sinema, bilim ve sanat müze gezileri, İnciraltı Engelliler Kafeteryasında konserler ve akşam eğlenceleri ile izci kampı engelli farkındalığının artırılması, engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarının artırılması amaçlarını gütmektedir. Engelliler için düzenlenen etkinlikler için Büyükşehir Belediyesi toplantı salonları ücretsiz olarak tahsis edilmekte ve yaz spor okulları engelli kentliler için ücretsiz sunulmaktadır. İnciraltı Engelli Hizmet Merkezi'nde okuma yazma eğitimleri, resim, step-aerobik, modern dans, el sanatları, halk oyunları, ahşap işleciliği ve müzik kursları da verilmektedir.

Bunların dışında verilen hizmetler içerisinde sosyal ve psikolojik danışmanlıklar da bulunmaktadır. Böylece sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirme, gerektiğinde ilgili kurumlara yönlendirme, eğitim, sağlık, sosyal yardımlar, ulaşım, istihdam, hukuki konularda ve ev eğitimi programı ile destek sağlanmaktadır.

Ulaşım sorunlarının çözümüne yönelik Büyükşehir belediyesinin engelli minibüsleri hastane, banka, kamu ve eğitim kurumlarına ulaşımını sağlamakta, akülü-manüel sandalye, engelli bastonu, hasta yatak ve bezleri, ani ve nakdi yardımlar, Eşrefpaşa Hastanesi Engelliler evde bakım hizmeti gibi hizmetler de sunulmaktadır.

Dünya Engelliler Vakfı raporunda önemle altı çizilen ulaşım sorunlarının giderilmesine yönelik kriterlere paralel olarak engelli bireylerin otobüs, vapur ve metro ulaşımı ücretsiz verilmekle beraber bu hizmetler engelli erişimine uygun dizayn edilmeye başlanmış ve 2015 yılından beri otobüslerin hepsi engelli erişimine uygun hale getirilmiştir. Aynı şekilde Görme Engelliler için Kent Rehberi hazırlanmış, otobüs durak bilgileri, nöbetçi eczane bilgileri gibi bilgileri de içeren bir program kullanıma açılmıştır. İzmir genelinde erişim sorunlarının ortadan kaldırılması amacıyla metro hizmetlerinin engelli bireylere uygun hale getirilmesi, fiziksel engelli bireylerin yanı sıra, görme ve işitme engelli yolculara

yönelik bilgilendirme plakaları ve Londra, Hong Kong, Paris ve Sydney metrolarında bulunan 'Akıllı İşitme Sistemi' kullanılmaya başlanmıştır.

Büyükşehir Belediyesinin Buca Sosyal Yaşam Kampüsü huzurevi, engelli eğitim merkezi, engelli ve yaşlı rehabilitasyon merkezi, çocuk ve gençlik merkezi olarak hizmet vermektedir. Büyükşehir Belediyesi'nin en önemli hizmetlerinden biri de Türkiye'de bir ilk olan Farkındalık Merkezidir. Bu merkez engellilerin sorunlarına dikkat çekmek, karşılaştıkları sıkıntıları, engelleri, toplumun diğer kesimlerine uygulamalı olarak hissettirmek ve bilinçlendirmek için 'Engelli Farkındalık Merkezi' açılmış, her yaşta kentlinin görme, işitme ve ortopedik engelli alanı, tekerlekli sandalye parkuru; otizm labirenti, karanlık ev alanında engellilerin yaşadıklarını deneyimleyebilmelerini sağlamayı amaçlamıştır.

İlçe Belediyeleri

İlçe belediyelerinde de engelli bireylerin sorunlarına eğilmek amacıyla çeşitli etkinlikler ve projeler geliştirilmektedir. İzmir özelinde ilçe belediyelerinin faaliyet raporları incelendiğinde tüm ilçe belediyelerinin engelli bireylere yardım projeleri gerçekleştirdiği, sosyal programlar kapsamında engelli ve engelsiz bireyleri buluşturmaya ve sosyalleşme çalışmalarına katkı verdikleri görülmektedir.

Servis hizmetleri ile hastane, kaymakamlık, adliye vb. gibi kamu kurumlarına ulaşım desteği sağlayan ilçe belediyeleri, akülü araçların şarj edilebilmesi için Konak, Bergama, Balçova, Bornova, Karabağlar, Seferihisar gibi belediyelerin şarj istasyonları kurdukları da görülmektedir.

İlçe belediyelerinde kurulan engelli merkezleri, engelli bireylerin sosyalleşmeleri için etkinlikler düzenlemekte, eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Örneğin, Bayraklı Engelli Merkezi'nde Merkezi'nde sinema, tiyatro ve spor salonları, danışma ve dinlenme alanları hizmet verilmektedir. Bergama Rahmi Yeşilsoy Engelli Merkezi'nde ise keçe, nikah şekeri yapımı, çini işlemeciliği, seramik biçimlendirme, ebru yapımı gibi meslek edindirme ve hobi kurslarının yanı sıra engelli bireylerin istihdamının sağlandığı Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı hazırlığı kursları da gerçekleştirilmektedir. Aynı şekilde Konak Engelli Hizmet Merkezi'nde de e-KPSS dersleri verilmektedir. Aliğa'da Zihin Engelli Bireyler

Destek Eğitimi Programı, Bedensel Engelli Bireyler Destek Eğitimi Programı ve Yaygın Gelişimsel Beceriler (Otizm) Destek Eğitimi Programı sunulmaktadır. Bornova'da da Engelsiz Yaşam Merkezi'nde eğitim atölyeleri, sosyal faaliyetler, film gösterimleri gerçekleştirilmektedir. Narlıdere Belediyesi eğitim merkezinde temel haklar, yasalar yönetmelikler gibi konularda eğitimler verilmektedir. Aynı zamanda Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde Mental Retardasyon (Zeka Geriliği) Cerebral Palsy (Beyin Felci) Otizm ve Yaygın Gelişimsel Bozukluklar (Asperger, Rett Sendromu) Down Sendromu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu öğrenme güçlüğü, konuşma bozuklukları, okul uyum problemleri, sosyal uyum bozuklukları, davranış problemleri tanısı konmuş özel eğitime gereksinim duyan bireyler hizmet almaktadır.

İlçe belediyelerinin Danışma Birimlerinde engelli ve engelli yakınlarına bilgilendirme servisleri, farkındalığı artıracak eğitimler, engelli bireylerin sosyal yaşama katılımını desteklemek amacıyla faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Engelli bireylerin ekonomiye katkısının artırılması ve istihdamlarının sağlanması en önemli sorunlar olarak literatürde belirtilmektedir. Bu çerçevede İzmir ilinde örnek çalışmalardan biri de Gaziemir Belediyesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kariyer Eğitim Merkezi eğitimleri çerçevesinde kasiyerlik, aşçılık ve muhasebe kursları verilmiştir. CV Bank projesine engelli bireyler de özel eğitilmiş personelleri aldıkları işaret dili eğitimi ile işitme engelli vatandaşlar ile işveren arasındaki ilişkileri sağlamaktadır. Gaziemir Aktepe Sabiha Hasan Yavaş Engelli Merkezi'nde ayrıca 'iş üretim atölyesi' kurulmuş ve engellilerin galoş ve çeşitli tıbbi tekstil üretimi yapmaları sağlanmıştır. Narlıdere Belediyesi İŞKUR ile iş birliği yaparak çalışabilecek durumda olan engelli bireylere mesleki becerilerini geliştirmek için meslek kursları düzenlemek ve becerilerine göre işlere yerleştirmek için çalışmalar yapmaktadırlar.

İzmir ve çevresinde engelsiz bireylerin en fazla keyif alarak yaptıkları aktivitelerin başında plajlar ve sahillerden yararlanmak gelmektedir. Bu aktivitelerin engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi de engelli bireylerin sosyal hayatına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede Urla,

Seferihisar, Çeşme, Foça, Selçuk Belediyeleri gibi sahilleri ile ünlü belediyeler plajları engelsiz hale getirmiş ve iskelelere gerekli rampaları yapmışlardır.

Erişilebilirliğin artırılması çerçevesinde ilçe belediyelerinin Braille alfabesiyle yazılan dilekçelerin aynı şekilde cevaplanması (Balçova), sesli SMS taleplerinin alınması (Selçuk), işaret dilinin personel tarafından öğrenilmesi (Karşıyaka, Karabağlar), T.I.D. Türk İşaret Dili tercümanlık ve bilirkişilik hizmetleri (Karabağlar), engelli bireylerin kişisel haklarını korumayı göz önünde bulundurarak veri tabanı oluşturmak (Balçova, Bornova, Karabağlar) gibi çalışmalar yaptıkları da görülmektedir.

Genel olarak ilçe belediyelerinde engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla evde bakım hizmetleri, kişisel bakım, sanitasyon eğitimlerinin sunulduğu da anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, sosyal araştırmaları yapılan ve uygun görülen engelli bireylere sosyal destek kartları da (Gaziemir, Karabağlar, Konak gibi) verilmektedir.

Bütün bu çalışmalar ışığında hem Büyükşehir hem de ilçe belediyelerinde engelli bireylerin hakları, bireylerin eşit bireyler olarak toplumla bütünleşmesi için faaliyetler düzenledikleri, farkındalığın artırılması ve bilinçlendirme çabaları görülmektedir. İzmir’de yerel yönetimler bünyesinde yürütülen tüm bu çalışmalar, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nde Sosyal Projeler Dairesi’ne bağlı “Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü”, ilçe belediyelerinde ise “Engelli Danışma Merkezi/Engelli Masaları” biçiminde daha çok Sosyal Yardım İşleri gibi müdürlüklere bağlı yürütülmektedir.

Daha fazla ne yapılabilir?

Engelli bireylere yönelik eğitim hizmetleri, istihdama yönelik ve istihdam sonuçlu meslek edindirme eğitimlerini daha çok ve yaygın olarak barındırmalıdır. Meslek edindirme kurslarının birçoğu engelli bireyler için kota uygulamaktadır. Bunun yerine sosyal içermeyi temel alan bir yaklaşımla eğitim modeli geliştirilmelidir. Engelli istihdamına yönelik önyargıları gidermek amacıyla engelli çalışanların görünür kılınması, kendi mesleklerinde istihdamın sağlanması gibi farkındalık çalışmaları yürütülebilir. Eğitim merkezlerinin engelli bireylerin erişimine uygun olarak düzenlenmesi gerekir. İşverenlere yönelik engelli istihdamı konusunda

eğitimler dzenlenebilir. Engelli bireylerin eğitim imkanlarına erişimi (fiziksel, bilgiye erişim, ekonomik destek, konusunda uzman eğitmen, ücretsiz eğitim imkanları vb.) yerel ve merkezi idare tarafından koordineli bir şekilde sağlanmalıdır. Eğitim konuları belirlenirken, engelli birey ve ailelerine yönelik ihtiyaç ve önceliklerin alan çalışmaları yapılarak belirlenmesi önemlidir. Aksi halde, talep görmeyen eğitimler karşısında giderilmeyen ihtiyaçlar varlığını sürdürecektir. Engelli bireylerin her alanda olduğu gibi, eğitim gereksinimleri de giderilirken engelsiz bireylerle birlikte eğitim almaları, mümkün olduğunca sağlanmalıdır.

Engelli bireylerin fiziksel çevreye erişiminin yanı sıra bilgiye, adalete, hizmete, yani kaynakların tümüne erişimi, tüm bireylerle eşit ölçüde sağlanmalıdır. Bunun için başta kamu kurum ve kuruluşlarının binalarının, web sayfalarının, öncelikle acil telefon numaraları (ambulans, polis, itfaiye vb.) yanı sıra kurum başvuru/santral telefonlarının erişilebilir olması gerekir.

Merkezi ve yerel idarelerin engellilik alanında faaliyet gösteren STÖ'leri güçlendirmeye yönelik iş birliği geliştirmesi, mevzuatlar çerçevesinde mümkün iken engellilik alanında hazırlanan proje ve uygulamalarda STÖ'lere az sayıda danışma, fikir alma, görüş sorma söz konusudur. Kalkınmanın önemli göstergelerinden olan güçlü sivil toplum, ancak kurumların desteği ile sağlanabileceğinden, oluşturulacak danışma mekanizmaları aracılığıyla, Engelli STÖ'lerin karar alma süreçlerine daha etkin katılım sağlamaları sağlanabilir.

Engelli bireylere ve engelliler ile ilgili çalışmalar yürüten STÖ'lere yönelik sağlık bilimlerinin yanı sıra, özellikle kent yaşamına katılım düzeyleri, engelli bireylerin yakınlarına yönelik analizler, istihdam analizi, engelli örgütlerinin kapasite sorunlarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gibi akademik katılımlı çalıştay, sempozyum vb. çalışmalar dzenlenmeli, engellilik alanı sosyal bilimlerin de interdisipliner bir bakışla daha fazla çalışma konusu olmalıdır.

Engellilik konusunda farkındalığın toplumun bütün kesimlerinde uygun yöntem ve araçlarla geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Özellikle erken çocukluk döneminden itibaren, "engelli bireylerin de var olduğu ve birlikte yaşamın eşitlikçi bir bakışla sağlanabileceği" algısının oluşturulması önemlidir. Birlikte yaşamın eşitlikçi bir

bakışla sağlanmasından kast edilen şudur: engelli bireyin, doğduğu andan/engelli olduğu andan itibaren engel durumunun yarattığı farklılıkla birlikte “engellenmeden” yaşamın her alanında var olabilmesidir ve bunun sorumluluğu, merkezi ve yerel yönetimlerin kararlarındadır, politikalarındadır, yatırımlarındadır, kısacası; bütçe tasarruflarındadır.

Bu analiz “İzmir’de İyilik Var” çalışmalarını çerçevesinde DEMİS (demis.org.tr) tarafından hazırlanmıştır.